

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

19 martie 2019*

„Trimitere preliminară – Spațiul de libertate, securitate și justiție – Sistemul Dublin – Regulamentul (UE) nr. 604/2013 – Transferul solicitantului de azil către statul membru responsabil de examinarea cererii de protecție internațională – Noțiunea «sustragere de la procedură» – Modalități de prelungire a termenului de transfer – Articolul 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Risc serios de tratament inuman sau degradant la finalul procedurii de azil – Condiții de viață ale beneficiarului protecției internaționale în statul membru menționat”

În cauza C-163/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg (Tribunalul Administrativ Superior din Baden-Württemberg, Germania), prin decizia din 15 martie 2017, primită de Curte la 3 aprilie 2017, în procedura

Abubacarr Jawo

împotriva

Bundesrepublik Deutschland,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, doamna A. Prechal, domnii M. Vilaras, E. Regan și F. Biltgen, doamna K. Jürimäe și domnul C. Lycourgos, președinți de cameră, domnii A. Rosas, E. Juhász, M. Ilešić (raportor), J. Malenovský, L. Bay Larsen și D. Šváby, judecători,

avocat general: domnul M. Wathelet,

grefier: domnul M. Aleksejev, șef de unitate,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 8 mai 2018,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru domnul Jawo, de B. Münch și de U. Bargon, Rechtsanwälte;
- pentru guvernul german, de T. Henze, de R. Kanitz, de M. Henning și de V. Thanisch, în calitate de agenți;
- pentru guvernul belgian, de C. Van Lul și de P. Cottin, în calitate de agenți;

* Limba de procedură: germana.

- pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de L. Cordi și de L. D’Ascia, avvocati dello Stato;
- pentru guvernul maghiar, de M. M. Tátrai, de M. Z. Fehér și de G. Koós, în calitate de agenți;
- pentru guvernul neerlandez, de J. Langer, de M. Bulterman, de C. S. Schillemans și de M. Gijzen, în calitate de agenți;
- pentru guvernul Regatului Unit, de S. Brandon și de C. Crane, în calitate de agenți, asistați de D. Blundell, barrister;
- pentru guvernul elvețian, de E. Bichet, în calitate de agent;
- pentru Comisia Europeană, de M. Condou-Durande și de C. Ladenburger, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 25 iulie 2018,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 3 alineatul (2) și a articolului 29 alineatele (1) și (2) din Regulamentul (UE) nr. 604/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 iunie 2013 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid (JO 2013, L 180, p. 31, denumit în continuare „Regulamentul Dublin III”), precum și a articolului 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Abubacarr Jawo, pe de o parte, și Bundesrepublik Deutschland (Republica Federală Germania), pe de altă parte, în legătură cu o decizie de transfer al persoanei interesate către Italia.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

- 3 Intitulat „Interzicerea torturii”, articolul 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), prevede:

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

Dreptul Uniunii

Carta

- 4 Potrivit articolului 1 din cartă, intitulat „Demnitatea umană”:

„Demnitatea umană este inviolabilă. Aceasta trebuie respectată și protejată.”

- 5 Articolul 4 din cartă, intitulat „Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante”, prevede:

„Nimeni nu poate fi supus torturii și nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.”

- 6 Articolul 47 din cartă, intitulat „Dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil”, prevede la primul paragraf:

„Orice persoană ale cărei drepturi și libertăți garantate de dreptul Uniunii sunt încălcate are dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătorești, în conformitate cu condițiile stabilite de prezentul articol.”

- 7 Articolul 51 din cartă, intitulat „Domeniul de aplicare”, prevede la alineatul (1):

„Dispozițiile prezentei carte se adresează instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii, cu respectarea principiului subsidiarității, precum și statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii. Prin urmare, acestea respectă drepturile și principiile și promovează aplicarea lor în conformitate cu atribuțiile pe care le au în acest sens și cu respectarea limitelor competențelor conferite Uniunii de tratate.”

- 8 Articolul 52 din cartă, intitulat „Întinderea și interpretarea drepturilor și principiilor”, prevede la alineatul (3):

„În măsura în care prezenta cartă conține drepturi ce corespund unor drepturi garantate prin [CEDO], înțelesul și întinderea lor sunt aceleași ca și cele prevăzute de convenția menționată. Această dispoziție nu împiedică dreptul Uniunii să confere o protecție mai largă.”

Regulamentul Dublin III

- 9 Regulamentul Dublin III a abrogat și a înlocuit Regulamentul (CE) nr. 343/2003 al Consiliului din 18 februarie 2003 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe (JO 2003, L 50, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 56, denumit în continuare „Regulamentul Dublin II”). Considerentele (4), (5), (19), (32) și (39) ale Regulamentului Dublin III au următorul cuprins:

„(4) Concluziile [Consiliului European, cu ocazia reuniunii sale speciale] de la Tampere [din 15 și 16 octombrie 1999] exprimă de asemenea faptul că [sistemul european comun de azil] ar trebui să includă, pe termen scurt, o metodă clară și operațională pentru determinarea statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil.

(5) O astfel de metodă ar trebui să se întemeieze pe criterii obiective și echitabile atât pentru statele membre, cât și pentru persoanele în cauză. Ar trebui, în principiu, să facă posibilă determinarea rapidă a statului membru responsabil, astfel încât să se garanteze accesul efectiv la procedurile pentru acordarea protecției internaționale și să nu compromită obiectivul prelucrării rapide a cererilor de protecție internațională.

[...]

(19) În vederea garantării protecției efective a drepturilor persoanelor vizate, ar trebui stabilite garanții juridice și dreptul la o cale de atac eficientă în ceea ce privește deciziile legate de transferurile către statul membru responsabil în conformitate în special cu drepturile recunoscute la articolul 47 din [cartă]. Pentru a se asigura respectarea dreptului internațional, dreptul la o cale

de atac eficientă împotriva unor astfel de decizii ar trebui să cuprindă atât examinarea aplicării prezentului regulament, cât și a situației de drept și de fapt din statul membru către care solicitantul este transferat.

[...]

- (32) În ceea ce privește tratamentul persoanelor care intră sub incidența domeniului de aplicare al prezentului regulament, statele membre sunt legate prin obligațiile care le incumbă în temeiul instrumentelor de drept internațional, inclusiv jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului.

[...]

- (39) Prezentul regulament respectă drepturile fundamentale și principiile care sunt recunoscute în special de [cartă]. În special, prezentul regulament urmărește să asigure respectarea deplină a dreptului de azil garantat de articolul 18 din [cartă], precum și a drepturilor recunoscute în temeiul articolelor 1, 4, 7, 24 și 47 din cartă. Prezentul regulament ar trebui prin urmare aplicat în mod corespunzător.”

- 10 Potrivit articolului 2 litera (n) din Regulamentul Dublin III, „riscul sustragerii de la procedură” înseamnă, „într-un caz individual, existența unor motive bazate pe criterii obiective definite de lege, de a considera că un solicitant sau un resortisant al unei țări terțe sau un apatrid care este implicat într-o procedură de transfer se poate sustrage procedurii”.

- 11 Articolul 3 din Regulamentul Dublin III, intitulat „Accesul la procedura de examinare a unei cereri de protecție internațională”, prevede:

„(1) Statele membre examinează orice cerere de protecție internațională prezentată de un resortisant al unei țări terțe sau de un apatrid pe teritoriul oricăruia dintre ele, inclusiv la frontieră sau în zonele de tranzit. Cererea este examinată de un singur stat membru, și anume acela pe care criteriile stabilite de capitolul III îl desemnează responsabil.

(2) Atunci când niciun stat membru responsabil nu poate fi desemnat pe baza criteriilor menționate în prezentul regulament, primul stat membru în care a fost prezentată cererea de protecție internațională este responsabil de examinarea acesteia.

Atunci când este imposibilă transferarea solicitantului către statul membru desemnat inițial drept responsabil, pentru că există temeiuri substanțiale de a crede că în acel stat membru există deficiențe sistemice ale procedurii de azil și ale condițiilor de primire a solicitanților care duc la un risc de tratament inuman sau degradant în sensul articolului 4 din [cartă], statul membru care îndeplinește procedura de determinare a statului membru responsabil continuă examinarea criteriilor stabilite la capitolul III, pentru a determina dacă alt stat membru poate fi desemnat drept responsabil.

Atunci când transferul nu poate fi efectuat în temeiul prezentului alineat, către unul dintre statele membre desemnate pe baza criteriilor stabilite la capitolul III și nici către primul stat membru în care a fost prezentată cererea, statul membru care îndeplinește procedura de determinare a statului membru responsabil devine statul membru responsabil.

[...]”

- 12 Capitolul VI din Regulamentul Dublin III, intitulat „Proceduri de preluare și reprimire”, conține printre altele articolele 27 și 29 din acest regulament.

- 13 Articolul 27 din Regulamentul Dublin III, intitulat „Căi de atac”, prevede la alineatul (1):

„Solicitantul sau altă persoană menționată la articolul 18 alineatul (1) litera (c) sau (d) are dreptul la o cale eficientă de atac, sub forma unui apel sau unei revizuirii, în fapt și în drept, împotriva unei decizii de transfer în fața unei instanțe naționale.”

- 14 Secțiunea VI din capitolul VI din Regulamentul Dublin III, dedicată transferului solicitanților către statul membru responsabil, cuprinde articolul 29 din acest regulament, intitulat „Modalități și termene”, care prevede:

„(1) Transferul solicitantului sau al altei persoane menționate la articolul 18 alineatul (1) litera (c) sau (d) din statul membru solicitant către statul membru responsabil se face în conformitate cu dreptul intern al statului membru solicitant, după consultări între cele două state membre în cauză, cât de repede posibil și în cel mult șase luni de la acceptarea cererii de a prelua sau reprimi persoana în cauză sau de la hotărârea definitivă privind apelul sau revizuirea atunci când efectul suspensiv există în conformitate cu articolul 27 alineatul (3).

Dacă transferurile către statul membru responsabil se efectuează prin plecare controlată sau sub escortă, statele membre se asigură că acestea se desfășoară în condiții umane, cu respectarea deplină a drepturilor fundamentale și a demnității umane.

[...]

(2) Atunci când transferul nu se efectuează în termenul de șase luni, statul membru responsabil este exonerat de obligația de a prelua sau reprimi persoana în cauză și responsabilitatea se transferă statului membru solicitant. Acest termen poate fi prelungit până la maximum un an în cazul în care transferul nu a putut fi efectuat datorită detenției în închisoare a persoanei în cauză sau până la maximum optsprezece luni în cazul în care persoana în cauză se sustrage procedurii.

[...]

(4) Comisia, prin acte de punere în aplicare, stabilește condiții uniforme pentru consultarea de date și schimbul de date între statele membre, în special pentru cazurile de transferuri amânate sau întârziate, transferuri ca urmare a acceptării din oficiu, transferuri de minori sau de persoane aflate în îngrijire și de transferuri supravegheate. [...]

Regulamentul de punere în aplicare

- 15 Regulamentul (CE) nr. 1560/2003 al Comisiei din 2 septembrie 2003 de stabilire a normelor de aplicare a Regulamentului nr. 343/2003 (JO 2003, L 222, p. 3, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 140), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 118/2014 al Comisiei din 30 ianuarie 2014 (JO 2014, L 39, p. 1) (denumit în continuare „regulamentul de punere în aplicare”), conține normele de punere în aplicare a Regulamentului Dublin II și, în prezent, cele ale Regulamentului Dublin III.
- 16 Capitolul III din regulamentul de punere în aplicare, intitulat „Executarea transferurilor”, cuprinde printre altele articolul 9 din acest regulament, intitulat „Transferuri amânate și transferuri întârziate”, care prevede:

„(1) Statul membru responsabil este informat fără întârziere cu privire la orice amânare cauzată fie de o procedură de atac sau de revizuire cu efect suspensiv, sau de motive materiale, precum starea de sănătate precară a solicitantului de azil, indisponibilitatea unor mijloace de transport sau faptul că solicitantul de azil s-a sustras procedurii de transfer.

(1a) În cazul în care un transfer a fost amânat la cererea statului membru care efectuează transferul, statul membru care efectuează transferul și statul membru responsabil trebuie să reia comunicarea în vederea organizării unui nou transfer cât mai curând posibil, în conformitate cu articolul 8, și cel târziu la două săptămâni de la data la care autoritățile constată încetarea circumstanțelor care au cauzat întârzierea sau amânarea. Într-un astfel de caz, înaintea transferului se trimite un formular-tip actualizat pentru transferul datelor înaintea efectuării transferului, astfel cum este prevăzut în anexa VI.

(2) Un stat membru care, din cauza unuia dintre motivele prevăzute la articolul 29 alineatul (2) din Regulamentul [Dublin III], nu poate efectua transferul în termenul normal de șase luni de la data acceptării cererii de a prelua sau reprimi persoana în cauză sau de la decizia finală privind o cale de atac sau o reexaminare cu efect suspensiv informează statul membru responsabil înainte de expirarea acestui termen. În caz contrar, răspunderea pentru prelucrarea cererii de protecție internațională și alte obligații prevăzute în temeiul Regulamentului [Dublin III] incumbă statului membru solicitant, în conformitate cu articolul 29 alineatul (2) din regulamentul menționat anterior.

[...]"

Directiva privind standardele

- 17 Capitolul VII din Directiva 2011/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate (JO 2011, L 337, p. 9, denumită în continuare „Directiva privind standardele”), care cuprinde articolele 20-35, definește conținutul protecției internaționale.
- 18 Articolul 34 din Directiva privind standardele, intitulat „Accesul la facilitățile de integrare”, prevede:

„Pentru a facilita integrarea beneficiarilor de protecție internațională în societate, statele membre asigură accesul la programele de integrare pe care le consideră necesare pentru a se lua în considerare nevoile specifice ale refugiaților sau ale beneficiarilor statutului conferit prin protecția subsidiară sau creează condiții prealabile care garantează accesul la astfel de programe.”

Directiva privind primirea

- 19 Directiva 2013/33/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 de stabilire a standardelor pentru primirea solicitanților de protecție internațională (JO 2013, L 180, p. 96, denumită în continuare „Directiva privind primirea”) prevede la articolul 5, intitulat „Informarea”:

„(1) Statele membre informează solicitanții, într-un termen rezonabil, care să nu depășească cincisprezece zile de la data depunerii cererii de protecție internațională, cel puțin despre avantajele de care pot beneficia și despre obligațiile pe care trebuie să le respecte cu privire la condițiile de primire.

[...]

(2) Statele membre se asigură că informațiile prevăzute la alineatul (1) sunt furnizate în scris și într-o limbă pe care solicitanții o înțeleg sau se presupune în mod rezonabil că o înțeleg. După caz, informațiile respective pot fi furnizate și oral.”

20 Articolul 7 din Directiva privind primirea, intitulat „Șederea și libertatea de circulație”, prevede:

„(1) Solicitanții pot circula liber pe teritoriul statului membru gazdă sau în interiorul unei zone care le-a fost stabilită de acest stat membru. Zona stabilită nu aduce atingere sferei inalienabile a vieții private și oferă suficientă libertate de acțiune pentru a garanta accesul la toate avantajele prevăzute de prezenta directivă.

(2) Statele membre pot stabili locul reședinței solicitantului, din motive de interes public sau de ordin public sau, după caz, în vederea examinării rapide și a monitorizării eficiente a cererii de protecție internațională a acestuia.

(3) Statele membre pot prevedea că, pentru a beneficia de condițiile materiale ale primirii, solicitanții trebuie să-și aibă efectiv reședința într-un loc determinat, stabilit de statele membre. Deciziile respective, care pot fi cu caracter general, sunt adoptate de la caz la caz și se întemeiază pe dreptul intern.

(4) Statele membre prevăd posibilitatea de a acorda solicitanților de azil o autorizație temporară de a părăsi locul de reședință prevăzut la alineatele (2) și (3) și/sau zona care le-a fost atribuită, prevăzută la alineatul (1). Deciziile se iau de la caz la caz, obiectiv și imparțial, și sunt motivate în cazul în care sunt negative.

Solicitantul nu trebuie să ceară o autorizație pentru a se prezenta în fața autorităților și instanțelor, în cazul în care prezența sa este necesară.

(5) Statele membre cer solicitanților de azil să le comunice autorităților competente adresa lor și să le notifice orice schimbare de adresă în cel mai scurt timp.”

Dreptul german

21 Articolul 60a din Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet (Legea privind șederea, locul de muncă și integrarea străinilor pe teritoriul federal, denumită în continuare „Aufenthaltsgesetz”), astfel cum a fost modificată, cu efect de la 6 august 2016, de Integrationsgesetz (Legea privind integrarea) din 31 iulie 2016 (BGBl. 2016 I, p. 1939, denumită în continuare „Integrationsgesetz”), este intitulat „Suspendarea temporară a îndepărtării (toleranța)” și prevede la alineatul 2:

„Îndepărtarea unui resortisant străin se suspendă atât timp cât această îndepărtare este imposibilă pentru motive de fapt și de drept și atât timp cât nu s-a acordat un permis de ședere. [...] Resortisanților străini li se poate elibera un document care atestă că prezența lor este tolerată («Duldung») (denumit în continuare «documentul de toleranță») atunci când prezența lor temporară pe teritoriul federal este impusă de motive imperative umanitare sau personale sau pentru motive legate de un interes public major. Un document de toleranță pentru motive imperative personale, în sensul celei de a treia teze de mai sus, trebuie să fie eliberat în cazul în care străinul începe sau a început, în Germania, cursuri calificate de formare profesională într-o profesie acreditată de stat sau reglementată în mod echivalent, dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la alineatul 6 și nu există măsuri concrete iminente care conduc la încetarea șederii. În cazurile prevăzute de cea de a patra teză de mai sus, documentul de toleranță este eliberat pe durata formării profesionale stabilite în contractul de formare profesională. [...]”

- 22 Articolul 29 din Asylgesetz (Legea privind dreptul de azil), astfel cum a fost modificată, cu efect de la 6 august 2016, de Integrationsgesetz (denumită în continuare „AsylG”), este intitulat „Cereri inadmisibile” și prevede:

„(1) O cerere de azil este inadmisibilă atunci când

1. un alt stat membru este responsabil de examinarea cererii de azil;
 - a) în aplicarea [Regulamentului Dublin III] sau
 - b) în temeiul altor dispoziții ale dreptului Uniunii Europene sau ale unui tratat internațional

[...]”

- 23 Articolul 31 din AsylG, intitulat „Decizia Oficiului asupra cererilor de azil”, prevede la alineatul 3:

„În cazurile prevăzute la alineatul 2 și în cazul hotărârilor referitoare la cererile de azil inadmisibile, se va stabili dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 60 alineatul 5 sau 7 din Aufenthaltsgesetz. Prin excepție, acest lucru nu este necesar în cazul în care străinul este recunoscut ca beneficiar al dreptului de azil sau acestuia i s-a acordat dreptul la protecție internațională, în sensul articolului 1 alineatul 1 punctul 2”

- 24 Articolul 34a din AsylG, intitulat „Ordinul de îndepărtare”, prevede:

„(1) În cazul în care străinul urmează să fie îndepărtat către un stat terț sigur (articolul 26a) sau într-un stat responsabil pentru desfășurarea procedurii de azil (articolul 29 alineatul 1 punctul 1), Oficiul va dispune îndepărtarea către acest stat de îndată ce s-a stabilit că îndepărtarea este posibilă. Această situație este valabilă și în cazul în care străinul a depus cererea de azil într-un alt stat responsabil pentru desfășurarea procedurii de azil în temeiul dispozițiilor dreptului Uniunii Europene sau al unui tratat internațional sau când și-a retras cererea înaintea adoptării deciziei Oficiului. Ordinul de îndepărtare este executoriu fără emiterea unei notificări prealabile iminente sau stabilirea unui termen. În cazul în care ordinul de îndepărtare nu poate fi emis potrivit primei și celei de a doua teze, Oficiul va notifica îndepărtarea iminentă către statul interesat.

(2) Cererile formulate în temeiul articolului 80 alineatul 5 din Codul de procedură administrativă împotriva ordinului de îndepărtare trebuie să fie depuse în termen de o săptămână de la comunicare. În cazul în care cererea a fost depusă în termen, nu se poate proceda la îndepărtare înaintea pronunțării hotărârii judecătorești. [...]”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 25 Domnul Jawo este, conform declarațiilor sale, cetățean gambian născut la 23 octombrie 1992.
- 26 După ce a părăsit Gambia la 5 octombrie 2012, domnul Jawo a ajuns pe cale maritimă în Italia, de unde și-a continuat călătoria spre Germania. La 23 decembrie 2014, acesta a introdus o cerere de azil în acest din urmă stat membru.
- 27 Întrucât domnul Jawo depusese deja, potrivit bazei de date Eurodac, o cerere de azil în Italia, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Oficiul Federal pentru Migrație și Refugiați, Germania) (denumit în continuare „Oficiul”) a solicitat autorităților italiene, la 26 ianuarie 2015, să reprimească persoana interesată. Aceste autorități nu au transmis niciun răspuns la respectiva solicitare.
- 28 Printr-o decizie din 25 februarie 2015, Oficiul, pe de o parte, a respins cererea de azil a domnului Jawo ca inadmisibilă și, pe de altă parte, a dispus îndepărtarea acestuia către Italia.

- 29 La 4 martie 2015, domnul Jawo a formulat o acțiune împotriva acestei decizii, la care a atașat, la 12 martie 2015, o cerere de măsuri provizorii. Printr-o ordonanță din 30 aprilie 2015, Verwaltungsgericht Karlsruhe (Tribunalul Administrativ din Karlsruhe, Germania) a respins, într-o primă etapă, această din urmă cerere ca inadmisibilă, pentru motivul că a fost prezentată tardiv.
- 30 La 8 iunie 2015, domnul Jawo trebuia să fie transferat către Italia. Acest transfer nu a avut totuși loc ca urmare a faptului că domnul Jawo nu era prezent în adăpostul colectiv unde locuia, la Heidelberg (Germania). La solicitarea corespunzătoare din partea Regierungspräsidium Karlsruhe (Prefectura din Karlsruhe), serviciul specializat în locuințe pentru cazuri de urgență din Heidelberg a informat la 16 iunie 2015 că, potrivit administratorului clădirii, domnul Jawo nu se mai afla de mai mult timp în acest adăpost.
- 31 Printr-un formular din data de 16 iunie 2015, Oficiul a informat autoritățile italiene că, potrivit informațiilor obținute în aceeași zi, nu era posibil să se realizeze în acel moment transferul domnului Jawo pentru motivul că acesta din urmă s-a sustras procedurii. În acest formular se mai arăta că transferul persoanei interesate urma să aibă loc până cel târziu la 10 august 2016, „conform articolului 29 alineatul (2) din [Regulamentul Dublin III]”.
- 32 Este cert că, la data la care formularul în cauză a fost notificat autorităților italiene, domnul Jawo era din nou prezent în Heidelberg, însă această informație nu fusese transmisă Oficiului. Cu toate acestea, nu s-a stabilit că, la data exactă la care domnul M. Jawo s-a prezentat în Heidelberg, Oficiul comunicase deja acest formular autorităților italiene.
- 33 Domnul Jawo a declarat cu privire la absența sa că, la începutul lunii iunie a anului 2015, a vizitat un prieten care locuiește la Freiberg am Neckar (Germania). Întrucât a primit un apel telefonic de la colegul său de cameră din Heidelberg, care i-a comunicat că era căutat de serviciile de poliție, el ar fi decis să se întoarcă în Heidelberg. Totuși, întrucât nu dispunea de suma de bani necesară pentru finanțarea călătoriei între aceste două orașe, acesta ar fi trebuit să împrumute mai întâi suma respectivă. La întoarcerea în Heidelberg, ar fi mers la Sozialamt (serviciul de asistență socială), unde ar fi întrebat dacă încă mai are la dispoziție camera, primind un răspuns afirmativ.
- 34 Pe de altă parte, domnul Jawo a declarat că nimeni nu l-a înștiințat că are obligația să semnaleze absența.
- 35 La 3 februarie 2016, o a doua încercare de transfer a eșuat întrucât domnul Jawo a refuzat să urce în avionul care trebuia să îi asigure transferul.
- 36 Sesizat cu o nouă cerere de măsuri provizorii, Verwaltungsgericht Karlsruhe (Tribunalul Administrativ din Karlsruhe) a conferit, printr-o decizie din 18 februarie 2016, efect suspensiv acțiunii pe care domnul Jawo o introdusese la 4 martie 2015.
- 37 Printr-o hotărâre din 6 iunie 2016, instanța menționată a respins această acțiune.
- 38 În cadrul apelului formulat împotriva acestei hotărâri la Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg (Tribunalul Administrativ Superior din Baden-Württemberg, Germania), domnul Jawo a arătat printre altele că nu s-a sustras procedurii în luna iunie a anului 2015 și că Oficiul nu putea prelungi în mod valabil termenul de transfer. În plus, transferul său către Italia ar fi ilicit din cauza faptului că, în acest stat membru, procedura de azil și condițiile de primire a solicitanților ar prezenta deficiențe sistemice, în sensul articolului 3 alineatul (2) al doilea paragraf din Regulamentul Dublin III.
- 39 În cadrul procedurii de apel, Oficiul a luat la cunoștință faptul că reclamantului îi fusese acordat în Italia un permis de ședere național din motive umanitare, care era valabil pe o perioadă de un an și care expirase la data de 9 mai 2015. Instanța de trimitere consideră totuși că eliberarea acestui permis

de ședere nu a avut drept consecință să facă inaplicabil Regulamentul Dublin III, dat fiind că respectivul permis nu îi oferise domnului Jawo o protecție internațională, în sensul Directivei privind standardele.

- 40 Instanța de trimitere arată că, pentru a putea soluționa litigiul principal, va trebui, mai întâi, să răspundă la întrebarea dacă, la 16 iunie 2015, respectiv data notificării făcute de Oficiu Ministerului de Interne al Italiei, reclamantul „se sustrăsese procedurii”, în sensul articolului 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III.
- 41 În acest context, instanța de trimitere arată că termenul de transfer de șase luni prevăzut la articolul 29 alineatul (1) din acest regulament expirase deja la data adoptării deciziei Verwaltungsgericht Karlsruhe (Tribunalul Administrativ din Karlsruhe) din 18 februarie 2016, care a conferit efect suspensiv acțiunii introduse de domnul Jawo, astfel încât această din urmă decizie nu mai era susceptibilă să prelungească sau să întrerupă respectivul termen.
- 42 Instanța de trimitere consideră că, dacă ar trebui să se întemeieze pe definiția noțiunii „riscul sustragerii de la procedură” care figurează la articolul 2 litera (n) din Regulamentul Dublin III, care, în versiunea în limba germană, se referă la teama că persoana în cauză „se sustrage” procedurii de transfer, ar trebui să se considere că este vizat doar un comportament care a fost adoptat în mod conștient de persoana în cauză, pentru a evita un transfer. Cu toate acestea, ar exista motive valabile să se considere că este suficient, în scopul aplicării articolului 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III, ca autoritatea competentă să nu fi avut cunoștință despre locul șederii persoanei în cauză la data încercării de transfer și în momentul în care a informat cu privire la acest aspect autoritatea competentă a statului membru solicitat. Astfel, nimic nu ar permite să se considere că această dispoziție ar urmări să sancționeze un comportament necorespunzător al persoanei în cauză. Aceasta ar avea ca obiect să permită să se asigure funcționarea efectivă a sistemului de determinare a statului membru responsabil elaborat de legiuitorul Uniunii (denumit în continuare „sistemul Dublin”), care ar putea fi perturbat în mod considerabil dacă transferurile ar fi împiedicate din motive exterioare sferei de răspundere a statului membru solicitant. Pe de altă parte, ar putea fi dificil să se aducă proba că persoanele în discuție s-au îndepărtat de la locul lor de reședință cu scopul de a împiedica transferul.
- 43 În continuare, instanța de trimitere ridică problema condițiilor în care se declanșează prelungirea termenului de șase luni prevăzută la articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III în cazul sustragerii de la procedură. Instanța de trimitere arată în această privință că, deși formularea respectivei dispoziții pare a sugera, la o primă vedere, că statele membre trebuie să se înțeleagă cu privire la acest aspect, aceasta ar putea conduce de asemenea la o interpretare potrivit căreia statul membru solicitant ar putea decide în mod unilateral cu privire la prelungirea respectivă a termenului, informând statul membru solicitat, înainte de expirarea termenului inițial de șase luni, cu privire la faptul că transferul nu va putea fi efectuat în acest termen și că va fi efectuat într-un termen pe care statul membru solicitant îl indică cu această ocazie. Această din urmă interpretare, care s-ar inspira din articolul 9 alineatul (2) din regulamentul de punere în aplicare, ar putea fi privilegiată, pentru a asigura efectivitatea procedurii de transfer.
- 44 În sfârșit, instanța de trimitere ridică problema dacă, pentru a aprecia legalitatea transferului, trebuie să țină seama de condițiile de viață cărora le va fi supus solicitantul în statul membru solicitat, în ipoteza în care cererea sa de protecție internațională ar fi admisă, printre altele de riscul serios că va suferi un tratament contrar articolului 4 din cartă.
- 45 Respectiva instanță consideră, în această privință, că examinarea existenței deficiențelor sistemice, în sensul articolului 3 alineatul (2) al doilea paragraf din Regulamentul Dublin III, nu se poate limita la procedura de azil și la condițiile de primire din cursul acestei proceduri, ci trebuie de asemenea să ia în considerare situația ulterioară. Astfel, acordarea unor condiții mai bune de primire în cursul procedurii menționate ar fi insuficientă dacă persoana în cauză, după acordarea protecției

internaționale, ar risca să se confrunte cu o situație de precaritate. Obligația de a realiza o astfel de examinare globală a situației solicitantului înainte de transferul său ar constitui reversul necesar al sistemului Dublin, care ar interzice persoanelor care solicită o protecție să își aleagă în mod liber țara de azil. În orice caz, această obligație ar rezulta din articolul 3 din CEDO.

- 46 Instanța de trimitere arată, pe de altă parte, că este cert că Directiva privind standardele nu prevede, ca regulă generală, decât o egalitate de tratament în raport cu cetățenii proprii ai statului membru în cauză. Un astfel de „tratament național” s-ar putea dovedi totuși insuficient pentru a prezerva demnitatea persoanelor cărora le este acordată o protecție internațională, dat fiind că acestea ar fi în general vulnerabile și dezrădăcinate și că nu ar fi în măsură să invoce în mod efectiv drepturile pe care statul membru gazdă le garantează. Pentru a permite acestor persoane să ajungă la un nivel comparabil celui al cetățenilor acestui stat membru și să poată exercita în mod efectiv aceste drepturi, articolul 34 din Directiva privind standardele ar impune statelor membre garantarea accesului efectiv al respectivelor persoane la programe de integrare care exercită o funcție compensatorie specifică. Acest standard ar constitui o cerință minimă, precum și justificarea sistemului Dublin.
- 47 Instanța de trimitere se referă printre altele la raportul Organizației Elvețiene pentru Sprijinirea Refugiaților, intitulat „Condițiile de primire în Italia” prezentat în luna august a anului 2016, care ar conține indicii concrete că beneficiarii protecției internaționale în acest stat membru puteau fi supuși riscului unei vieți marginalizate, lipsiți de un domiciliu fix și de resurse. Potrivit acestui raport, caracterul insuficient dezvoltat al sistemului social al respectivului stat membru este, în ceea ce privește populația italiană, compensat de solidaritatea familială, care ar lipsi în cazul beneficiarilor protecției internaționale. Raportul menționat ar constata, în plus, o absență aproape totală, în Italia, a unor programe de integrare cu caracter compensatoriu și în special caracterul foarte aleatoriu al accesului la cursurile indispensabile de limbă. În sfârșit, același raport ar arăta că, ținând seama de majorarea semnificativă a numărului de refugiați în cursul ultimilor ani, deficiențele structurale importante ale sistemului social de stat nu pot fi compensate de organizațiile neguvernamentale și de biserici.
- 48 În aceste condiții, Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg (Tribunalul Administrativ Superior din Baden-Württemberg) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Un solicitant de azil este considerat că se sustrage procedurii, în sensul articolului 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul [Dublin III], numai în cazul în care acesta se sustrage în mod deliberat și conștient controlului autorităților naționale responsabile de transfer, pentru a contracara sau pentru a complica transferul, sau este suficient ca acesta să lipsească o perioadă îndelungată de la locuința care i-a fost alocată și ca autoritățile să nu fie informate cu privire la locul în care acesta se află și ca, din această cauză, să nu se poată efectua transferul preconizat?
- Persoana în cauză se poate prevala de aplicarea corectă a dispoziției citate și poate contesta, în cadrul unei proceduri declanșate împotriva unei decizii de transfer, faptul că termenul de transfer de șase luni a expirat pentru că nu s-a sustras procedurii?
- 2) Pentru prelungirea termenului, în conformitate cu articolul 29 alineatul (1) primul paragraf din Regulamentul [Dublin III], este suficient ca statul membru care efectuează transferul să informeze statul membru responsabil, înainte de expirarea termenului, asupra faptului că persoana în cauză se sustrage procedurii, stabilind în același timp un termen concret care nu poate depăși 18 luni până la care se va efectua transferul, sau prelungirea este posibilă numai prin stabilirea de comun acord de către statele membre implicate a unui termen prelungit?

- 3) Transferul solicitantului de azil către statul membru responsabil este ilicit dacă solicitantul respectiv, în cazul acordării unei protecții internaționale, ar fi expus în acel stat, ținând seama de condițiile de viață previzibile, unui risc serios de a fi supus relelor tratamente în sensul articolului 4 din [cartă]?

Această chestiune se înscrie în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii?

Conform căror criterii din dreptul Uniunii trebuie evaluate condițiile de viață ale unei persoane căreia i-a fost recunoscut dreptul de a beneficia de protecție internațională?”

Procedura în fața Curții

- 49 La cererea instanței de trimitere, camera desemnată a examinat necesitatea judecării prezentei cauze potrivit procedurii preliminară de urgență prevăzute la articolul 107 din Regulamentul de procedură al Curții. La 24 aprilie 2017, această cameră a decis, după ascultarea avocatului general, să nu admită cererea menționată.

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 50 Prin intermediul primei întrebări, care cuprinde două părți, instanța de trimitere solicită să se stabilească, pe de o parte, dacă articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III trebuie interpretat în sensul că, pentru a se putea considera că persoana în cauză s-a sustras procedurii, în sensul acestei dispoziții, este necesar ca aceasta să se sustragă în mod deliberat controlului autorităților competente, cu scopul de a împiedica transferul, sau dacă, dimpotrivă, este suficient în această privință ca respectiva persoană să fi părăsit locul de reședință care i-a fost alocat, fără ca aceste autorități să fi fost informate cu privire la absența sa, astfel încât transferul menționat nu poate fi pus în executare.
- 51 Pe de altă parte, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 27 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III trebuie interpretat în sensul că, în cadrul unei proceduri împotriva unei decizii de transfer, persoana în cauză se poate prevala de articolul 29 alineatul (2) din acest regulament, susținând că termenul de transfer a expirat pentru motivul că nu s-a sustras procedurii.
- 52 În ceea ce privește prima parte a acestei prime întrebări, trebuie arătat că dispozițiile articolului 29 alineatul (1) primul paragraf și alineatul (2) din Regulamentul Dublin III prevăd, la expirarea termenului imperativ de șase luni, un transfer de drept al responsabilității pentru examinarea unei cereri de protecție internațională către statul membru solicitant, cu excepția cazului în care acest termen a fost în mod excepțional prelungit până la maximum un an în cazul în care transferul persoanei în cauză nu a putut fi efectuat ca urmare a detenției sale în închisoare sau până la maximum optsprezece luni dacă persoana în cauză se sustrage procedurii, cazuri în care transferul responsabilității examinării cererii sale este efectuat la expirarea termenului astfel stabilit.
- 53 În ceea ce privește stabilirea condițiilor în care se poate considera că solicitantul „se sustrage procedurii”, în sensul articolului 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III, trebuie constatat că regulamentul amintit nu conține precizări cu privire la acest aspect.
- 54 Astfel, Regulamentul Dublin III nu conține o definiție a noțiunii „sustragere de la procedură” și niciuna dintre dispozițiile sale nu specifică în mod expres dacă persoana în cauză a avut intenția de a se sustrage controlului autorităților pentru a împiedica transferul său.

- 55 Or, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, rezultă din cerința unei aplicări uniforme a dreptului Uniunii că, în măsura în care o dispoziție a acestuia nu conține nicio trimitere la dreptul statelor membre în ceea ce privește o anumită noțiune, aceasta din urmă trebuie să primească în întreaga Uniune o interpretare autonomă și uniformă, care trebuie stabilită ținând seama nu numai de textul dispoziției în cauză, ci și de obiectivul urmărit de reglementarea din care face parte această dispoziție (Hotărârea din 8 martie 2018, DOCERAM, C-395/16, EU:C:2018:172, punctul 20 și jurisprudența citată).
- 56 În această privință, din sensul obișnuit al termenului „sustragere de la procedură”, care este folosit în majoritatea versiunilor lingvistice ale articolului 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III și care implică voința persoanei în cauză de a scăpa de cineva sau de a se sustrage de la ceva, respectiv, în prezentul context, autorităților competente și, astfel, transferului său, rezultă că această dispoziție nu este în principiu aplicabilă decât atunci când respectiva persoană se sustrage în mod deliberat acestor autorități. Articolul 9 alineatul (1) din regulamentul de punere în aplicare prevede, de altfel, printre cauzele posibile ale amânării unui transfer, faptul că „solicitantul de azil s-a sustras procedurii de transfer”, ceea ce implică existența unui element intenționat. De asemenea, articolul 2 litera (n) din Regulamentul Dublin III definește noțiunea „riscul sustragerii de la procedură” referindu-se, în anumite versiuni lingvistice precum versiunea în limba germană, la teama că persoana în cauză „se sustrage” prin fugă procedurii de transfer.
- 57 Contextul în care se înscrie articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III și obiectivele urmărite de acest regulament se opun totuși unei interpretări a acestei dispoziții potrivit căreia, într-o situație în care transferul nu poate fi efectuat din cauza faptului că persoana în cauză a părăsit locul de reședință care i-a fost alocat, fără să informeze autoritățile competente cu privire la absența sa, aceste autorități ar trebui să facă dovada că respectiva persoană a avut în mod efectiv intenția de a se sustrage acestor autorități pentru a împiedica transferul său.
- 58 Astfel, rezultă din considerentele (4) și (5) ale Regulamentului Dublin III că acesta are ca finalitate să stabilească o metodă clară și operațională, întemeiată pe criterii obiective și echitabile atât pentru statele membre, cât și pentru persoanele în cauză, pentru determinarea rapidă a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională, astfel încât să se garanteze accesul efectiv la procedurile pentru acordarea unei astfel de protecții și să nu compromită obiectivul prelucrării rapide a cererilor de protecție internațională.
- 59 Ținând seama de acest obiectiv de celeritate, termenul de transfer de șase luni stabilit la articolul 29 alineatul (1) și alineatul (2) prima teză din Regulamentul Dublin III urmărește să asigure că persoana în cauză este efectiv transferată cât mai rapid posibil către statul membru responsabil de examinarea cererii sale de protecție internațională, lăsând totuși, având în vedere complexitatea de ordin practic și dificultățile de natură organizatorică asociate cu punerea în aplicare a transferului acestei persoane, timpul necesar celor două state membre avute în vedere să se concerteze în vederea realizării acestui transfer și în special să dea statului membru solicitant posibilitatea de a definitiva modalitățile de realizare a transferului (a se vedea în acest sens Hotărârea din 29 ianuarie 2009, Petrosian, C-19/08, EU:C:2009:41, punctul 40).
- 60 În acest context, articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III permite, cu titlu excepțional, prelungirea acestui termen de șase luni, pentru a ține seama de faptul că este imposibil din punct de vedere material pentru statul membru solicitant să efectueze transferul persoanei în cauză ca urmare a detenției în închisoare sau a sustragerii de la procedură a acesteia.
- 61 Or, ținând seama de dificultățile considerabile cu care se pot confrunta autoritățile competente pentru a face dovada intențiilor persoanei în cauză, faptul de a le impune acestora o astfel de probă ar putea permite solicitanților de protecție internațională care nu doresc să fie transferați către statul membru desemnat ca fiind responsabil pentru examinarea cererii lor de Regulamentul Dublin III să scape de

autoritățile statului membru solicitant până la expirarea termenului de șase luni, astfel încât responsabilitatea respectivei examinări să incumbe acestui din urmă stat membru, în aplicarea articolului 29 alineatul (2) prima teză din acest regulament.

- 62 Prin urmare, pentru a asigura funcționarea efectivă a sistemului Dublin și realizarea obiectivelor acestuia, trebuie să se considere că, atunci când transferul persoanei în cauză nu poate fi efectuat ca urmare a faptului că aceasta a părăsit locul de reședință care i-a fost alocat, fără să fi informat autoritățile naționale competente cu privire la absența sa, acestea din urmă au dreptul să prezume că respectiva persoană avea intenția de a se sustrage acestor autorități cu scopul de a împiedica transferul său, cu condiția totuși ca persoana menționată să fi fost informată în mod corespunzător despre obligațiile care îi incumbă în această privință.
- 63 În acest context, trebuie arătat că, în aplicarea articolului 7 alineatele (2)-(4) din Directiva privind primirea, statele membre, la fel cum pare că a făcut în mod efectiv și Republica Federală Germania, pot limita posibilitatea solicitanților de azil de a-și alege locul reședinței și le pot impune acestora din urmă obținerea unei autorizații administrative prealabile pentru a părăsi acest loc. În plus, potrivit articolului 7 alineatul (5) din această directivă, statele membre impun solicitanților de azil să comunice autorităților competente adresa lor și să le notifice orice schimbare de adresă în cel mai scurt timp.
- 64 Totuși, în temeiul articolului 5 din Directiva privind primirea, statele membre trebuie să informeze solicitanții cu privire la aceste obligații. Astfel, nu i se poate reproșa unui solicitant că a părăsit locul de reședință care i-a fost alocat fără să fi informat despre aceasta autoritățile competente și, dacă este cazul, fără să fi solicitat de la acestea o autorizație prealabilă, în cazul în care solicitantul menționat nu a fost informat în legătură cu respectivele obligații. În speță, revine instanței de trimitere sarcina să verifice dacă reclamantul din litigiul principal a fost în mod efectiv informat cu privire la astfel de obligații.
- 65 În plus, în măsura în care nu poate fi exclusă existența unor motive valabile care să justifice faptul că solicitantul nu a informat autoritățile competente cu privire la absența sa, acesta trebuie să își păstreze posibilitatea de a demonstra că nu avea intenția de a se sustrage respectivelor autorități.
- 66 În ceea ce privește a doua parte a primei întrebări, prin care se solicită să se stabilească dacă, în cadrul unei proceduri împotriva unei decizii de transfer, persoana în cauză se poate prevala de articolul 29 alineatul (2) din Regulamentul Dublin III, susținând că termenul de transfer expirase pentru motivul că nu s-a sustras procedurii, trebuie să se constate că rezultă din Hotărârea din 25 octombrie 2017, Shiri (C-201/16, EU:C:2017:805), pronunțată după introducerea prezentei cereri de decizie preliminară, că aceasta impune un răspuns afirmativ.
- 67 Astfel, în acea hotărâre, Curtea a statuat, pe de o parte, că, pentru a asigura că decizia de transfer contestată a fost adoptată în urma unei aplicări corecte a procedurilor de preluare și de reprimire instituite de Regulamentul Dublin III, instanța sesizată cu o cale de atac împotriva unei decizii de transfer trebuie să poată examina susținerile unui solicitant de protecție internațională potrivit cărora această decizie ar fi fost adoptată cu încălcarea dispozițiilor care figurează la articolul 29 alineatul (2) din acest regulament, în sensul că statul membru solicitant ar fi devenit deja responsabil în momentul adoptării deciziei respective, din cauza expirării prealabile a termenului de șase luni, astfel cum este definit la articolul 29 alineatele (1) și (2) din acest regulament (Hotărârea din 25 octombrie 2017, Shiri, C-201/16, EU:C:2017:805, punctul 40).
- 68 Pe de altă parte, având în vedere obiectivul, menționat în considerentul (19) al Regulamentului Dublin III, de a asigura, în conformitate cu articolul 47 din cartă, o protecție efectivă a persoanelor în cauză, precum și obiectivul, menționat în considerentul (5) al acestui regulament, de a asigura determinarea rapidă a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională, în interesul atât al solicitanților unei asemenea protecții, cât și al bunei funcționări

generale a sistemului Dublin, solicitantul trebuie să poată dispune de o cale de atac efectivă și rapidă care să îi permită să invoce expirarea termenului de șase luni, astfel cum este definit la articolul 29 alineatele (1) și (2) din regulamentul menționat, intervenită ulterior adoptării deciziei de transfer (Hotărârea din 25 octombrie 2017, Shiri, C-201/16, EU:C:2017:805, punctele 44 și 46).

- 69 Dreptul pe care reglementarea germană pare să îl recunoască, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, unui solicitant aflat în situația domnului Jawo, de a invoca împrejurări ulterioare adoptării deciziei de transfer luate în privința sa, în cadrul unei căi de atac împotriva acestei decizii, respectă obligația de a prevedea o cale de atac efectivă și rapidă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 25 octombrie 2017, Shiri, C-201/16, EU:C:2017:805, punctul 46).
- 70 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare după cum urmează:
- Articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III trebuie interpretat în sensul că un solicitant „se sustrage procedurii”, în sensul acestei dispoziții, atunci când se sustrage în mod deliberat autorităților naționale competente pentru efectuarea transferului său, pentru a împiedica respectivul transfer. Se poate prezuma că acesta este cazul atunci când respectivul transfer nu poate fi efectuat din cauza faptului că acest solicitant a părăsit locul de reședință care i-a fost alocat fără să fi informat autoritățile naționale competente cu privire la absența sa, cu condiția să fi fost informat despre obligațiile sale în această privință, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere. Solicitantul menționat își păstrează posibilitatea de a demonstra că faptul că nu a informat aceste autorități cu privire la absența sa este justificat de motive valabile, iar nu de intenția de a se sustrage acestor autorități.
 - Articolul 27 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III trebuie interpretat în sensul că, în cadrul unei proceduri împotriva unei decizii de transfer, persoana în cauză se poate prevala de articolul 29 alineatul (2) din acest regulament, susținând că, întrucât nu s-a sustras procedurii, termenul de transfer de șase luni a expirat.

Cu privire la a doua întrebare

- 71 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III trebuie interpretat în sensul că, pentru a prelungi termenul de transfer la maximum optsprezece luni, este suficient ca statul membru solicitant să informeze statul membru responsabil, înainte de expirarea termenului de transfer de șase luni, cu privire la faptul că persoana în cauză se sustrage procedurii și să indice, în același timp, noul termen de transfer sau dacă este necesar ca aceste două state membre să convină cu privire la acest nou termen.
- 72 În această privință, este necesar să se arate mai întâi că articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III nu prevede, pentru prelungirea termenului de transfer în situațiile vizate de acesta, nicio consultare între statul membru solicitant și statul membru responsabil. Această dispoziție se distinge astfel de articolul 29 alineatul (1) din respectivul regulament, care prevede în mod expres că transferul se realizează după consultări între statele membre în cauză.
- 73 În continuare, faptul de a impune o consultare și în situațiile prevăzute de articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III ar face această dispoziție dificil aplicabilă și ar fi de natură să priveze în parte respectiva dispoziție de efectul ei util. Astfel, schimburile dintre cele două state membre în cauză la care ar fi necesar să se recurgă pentru a conveni o prelungire a termenului de transfer ar impune consacrarea de timp, precum și de resurse și nu ar exista un mecanism eficient

care să permită soluționarea diferendelor referitoare la îndeplinirea condițiilor unei astfel de prelungiri. Pe de altă parte, ar fi suficient ca statul membru solicitat să rămână pasiv pentru ca o prelungire a termenului să fie exclusă.

- 74 În sfârșit, trebuie arătat că, în temeiul articolului 29 alineatul (4) din Regulamentul Dublin III, Comisia stabilește, prin acte de punere în aplicare, condiții uniforme pentru consultarea de date și schimbul de date între statele membre, în special pentru cazurile de transferuri amânate sau întârziate. Or, articolul 9 alineatul (2) din regulamentul de punere în aplicare prevede că incumbă statului membru care, din unul dintre motivele prevăzute la articolul 29 alineatul (2) menționat, nu poate realiza transferul în termenul normal de șase luni, să informeze statul membru responsabil înainte de expirarea acestui termen, fără să prevadă o obligație de consultare în această privință.
- 75 Rezultă din cele ce precedă că trebuie să se răspundă la a doua întrebare că articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul Dublin III trebuie interpretat în sensul că, pentru a prelungi termenul de transfer la maximum optsprezece luni, este suficient ca statul membru solicitant să informeze, înainte de expirarea termenului de transfer de șase luni, statul membru responsabil cu privire la faptul că persoana în cauză s-a sustras procedurii și să indice, în același timp, noul termen de transfer.

Cu privire la a treia întrebare

- 76 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 4 din cartă trebuie interpretat în sensul că se opune ca un solicitant de protecție internațională să fie transferat, în aplicarea articolului 29 din Regulamentul Dublin III, către statul membru care, conform acestui regulament, este responsabil de prelucrarea cererii sale de protecție internațională, atunci când, în cazul acordării unei astfel de protecții în statul membru menționat, solicitantul respectiv ar fi expus unui risc serios de a fi supus unui tratament inuman sau degradant, în sensul acestui articol 4, ca urmare a condițiilor de viață previzibile cu care s-ar confrunta în calitate de beneficiar al protecției internaționale în statul membru menționat. Pe de altă parte, această instanță ridică problema dacă chestiunea menționată intră în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii. În plus, aceasta dorește să afle care sunt, dacă este cazul, criteriile în funcție de care instanța națională trebuie să aprecieze condițiile de viață ale unei persoane căreia i-a fost acordată protecția internațională.
- 77 În această privință, trebuie constatat, în primul rând, că decizia unui stat membru de a transfera un solicitant în aplicarea articolului 29 din Regulamentul Dublin III către statul membru care, conform acestui regulament, este în principiu responsabil de examinarea cererii de protecție internaționale constituie un element al sistemului european comun de azil și, prin urmare, pune în aplicare dreptul Uniunii, în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă (a se vedea prin analogie Hotărârea din 21 decembrie 2011, N. S. și alții, C-411/10 și C-493/10, EU:C:2011:865, punctele 68 și 69, precum și Hotărârea din 16 februarie 2017, C. K. și alții, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punctele 53 și 54).
- 78 Rezultă, pe de altă parte, dintr-o jurisprudență constantă că dispozițiile Regulamentului Dublin III trebuie să fie interpretate și aplicate cu respectarea drepturilor fundamentale garantate de cartă și, printre altele, de articolul 4 din cartă, care interzice, fără nicio posibilitate de derogare, tratamentele inumane sau degradante sub toate formele lor și care este astfel de o importanță fundamentală și are un caracter general și absolut, în măsura în care este strâns legat de respectarea demnității umane prevăzute la articolul 1 din cartă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 aprilie 2016, Aranyosi și Căldăraru, C-404/15 și C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punctele 85 și 86, precum și Hotărârea din 16 februarie 2017, C. K. și alții, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punctele 59, 69 și 93).
- 79 În consecință, a treia întrebare constituie o chestiune de interpretare a dreptului Uniunii, în sensul articolului 267 TFUE.

- 80 În al doilea rând, trebuie amintit că dreptul Uniunii se întemeiază pe premisa fundamentală potrivit căreia fiecare stat membru împărtășește cu toate celelalte state membre și recunoaște că acestea împărtășesc cu el o serie de valori comune pe care se întemeiază Uniunea, după cum se precizează la articolul 2 TUE. Această premisă implică și justifică existența încrederii reciproce dintre statele membre în recunoașterea acestor valori și, așadar, în respectarea dreptului Uniunii care le pune în aplicare [Hotărârea din 25 iulie 2018, Minister for Justice and Equality (Deficiențele sistemului judiciar), C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punctul 35 și jurisprudența citată], precum și în faptul că ordinele lor juridice naționale sunt în măsură să furnizeze o protecție echivalentă și efectivă a drepturilor fundamentale recunoscute de cartă, printre altele la articolele 1 și 4 din aceasta, care consacră una dintre valorile fundamentale ale Uniunii și ale statelor sale membre (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 aprilie 2016, Aranyosi și Căldăraru, C-404/15 și C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punctele 77 și 87).
- 81 Principiul încrederii reciproce între statele membre are, în dreptul Uniunii, o importanță fundamentală, având în vedere că permite crearea și menținerea unui spațiu fără frontiere interioare. Mai concret, principiul încrederii reciproce impune, îndeosebi în ceea ce privește spațiul de libertate, securitate și justiție, fiecăruia dintre aceste state să considere, mai puțin în situații excepționale, că toate celelalte state membre respectă dreptul Uniunii și în special drepturile fundamentale recunoscute de acesta [a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 aprilie 2016, Aranyosi și Căldăraru, C-404/15 și C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punctul 78, precum și Hotărârea din 25 iulie 2018, Minister for Justice and Equality (Deficiențele sistemului judiciar), C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punctul 36].
- 82 Prin urmare, în contextul sistemului european comun de azil și în special al Regulamentului Dublin III, care est întemeiat pe principiul încrederii reciproce și care urmărește, printr-o raționalizare a cererilor de protecție internațională, să accelereze soluționarea acestora atât în interesul solicitanților, cât și al statelor participante, trebuie să se prezume că tratamentul aplicat solicitanților unei astfel de protecții în fiecare stat membru este conform cerințelor impuse de cartă, de Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 189, p. 150, nr. 2545 (1954)], precum și de CEDO (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2011, N. S. și alții, C-411/10 și C-493/10, EU:C:2011:865, punctele 78-80).
- 83 Nu poate fi exclus totuși ca, în practică, acest sistem să întâmpine dificultăți majore de funcționare într-un anumit stat membru, astfel încât să existe un risc serios ca, în cazul transferului către acest stat membru, unii solicitanți de protecție internațională să fie tratați într-un mod incompatibil cu drepturile lor fundamentale (Hotărârea din 21 decembrie 2011, N. S. și alții, C-411/10 și C-493/10, EU:C:2011:865, punctul 81).
- 84 În aceste condiții, aplicarea unei prezumții irefragabile potrivit căreia drepturile fundamentale ale solicitantului protecției internaționale vor fi respectate în statul membru care, în temeiul Regulamentului Dublin III, este desemnat ca fiind responsabil de examinarea cererii ar fi incompatibilă cu obligația de a interpreta și de a aplica acest regulament în mod conform cu drepturile fundamentale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2011, N. S. și alții, C-411/10 și C-493/10, EU:C:2011:865, punctele 99, 100 și 105).
- 85 Astfel, Curtea a statuat deja că, în temeiul articolului 4 din cartă, revine statelor membre, inclusiv instanțelor naționale, obligația de a nu transfera un solicitant de azil către statul membru responsabil, în sensul Regulamentului Dublin II, predecesor al Regulamentului Dublin III, atunci când acestea nu pot ignora faptul că deficiențele sistemice ale procedurii de azil și ale condițiilor de primire a solicitanților de azil în acest stat membru constituie motive serioase și întemeiate să se creadă că solicitantul va fi expus unui risc real de a fi supus unor tratamente inumane sau degradante în sensul acestei dispoziții (Hotărârea din 21 decembrie 2011, N. S. și alții, C-411/10 și C-493/10, EU:C:2011:865, punctul 106).

- 86 Articolul 3 alineatul (2) al doilea și al treilea paragraf din Regulamentul Dublin III, care a codificat această jurisprudență, prevede că, într-o astfel de situație, statul membru care îndeplinește procedura de determinare a statului membru responsabil devine statul membru responsabil de examinarea cererii de protecție internațională în cazul în care constată, după ce continuă examinarea criteriilor stabilite în capitolul III din acest regulament, că este imposibilă transferarea solicitantului către un stat membru desemnat pe baza acestor criterii sau către primul stat membru în care a fost prezentată cererea.
- 87 Deși articolul 3 alineatul (2) al doilea paragraf din Regulamentul Dublin III nu are în vedere decât situația aflată la originea Hotărârii din 21 decembrie 2011, N. S. și alții (C-411/10 și C-493/10, EU:C:2011:865), și anume cea în care riscul real de tratament inuman sau degradant, în sensul articolului 4 din cartă, rezultă din deficiențele sistemice în procedura de azil și condițiile de primire a solicitanților protecției internaționale în statul membru care, în temeiul acestui regulament, este desemnat ca fiind responsabil de examinarea cererii, rezultă totuși din cuprinsul punctelor 83 și 84 din prezenta hotărâre, precum și din caracterul general și absolut al interdicției prevăzute la acest articol 4 că transferul unui solicitant spre acest stat membru este exclus în orice situație în care există motive serioase și întemeiate de a crede că solicitantul va fi supus unui astfel de risc cu ocazia transferului său sau ulterior acestui transfer.
- 88 Prin urmare, nu are importanță, pentru aplicarea acestui articol 4, dacă persoana în cauză s-ar confrunta în chiar momentul transferului, în cursul procedurii de azil sau la finalizarea acesteia, ca urmare a transferului său către statul membru responsabil, în sensul Regulamentului Dublin III, cu un risc serios de a suferi un tratament inuman sau degradant.
- 89 Astfel, după cum a arătat instanța de trimitere, sistemul european comun de azil și principiul încrederii reciproce se întemeiază pe asigurarea faptului că aplicarea acestui sistem nu atrage, în niciun stadiu și sub nicio formă, un risc serios de încălcări ale articolului 4 din cartă. În această privință, ar fi contradictoriu ca existența unui astfel de risc în stadiul procedurii de azil să împiedice un transfer, în condițiile în care această procedură s-a finalizat prin recunoașterea unei protecții internaționale.
- 90 În această privință, atunci când instanța sesizată cu o cale de atac împotriva unei decizii de transfer dispune de elemente prezentate de persoana în cauză pentru a stabili existența unui astfel de risc, instanța menționată are obligația să aprecieze, pe baza unor elemente obiective, fiabile, precise și actualizate în mod corespunzător și în raport cu standardul de protecție a drepturilor fundamentale garantat de dreptul Uniunii, realitatea unor deficiențe fie sistemice sau generalizate, fie afectând anumite grupuri de persoane (a se vedea prin analogie Hotărârea din 5 aprilie 2016, Aranyosi și Căldăraru, C-404/15 și C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punctul 89).
- 91 În ceea ce privește, în al treilea rând, determinarea criteriilor în raport cu care autoritățile naționale competente trebuie să facă această apreciere, trebuie să se sublinieze că, pentru a intra în domeniul de aplicare al articolului 4 din cartă, care corespunde articolului 3 din CEDO și al căror înțeles și întindere sunt așadar, în temeiul articolului 52 alineatul (3) din cartă, aceleași ca și cele prevăzute de convenția menționată, deficiențele menționate la punctul anterior din prezenta hotărâre trebuie să atingă un prag deosebit de ridicat de gravitate, care depinde de ansamblul datelor din cauză (a se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 21 ianuarie 2011, M.S. S. împotriva Belgiei și a Greciei, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609, punctul 254).
- 92 Acest prag deosebit de ridicat de gravitate ar fi atins atunci când indiferența autorităților unui stat membru ar avea drept consecință faptul că o persoană în întregime dependentă de ajutorul public s-ar afla, independent de voința sa și de alegerile sale personale, într-o situație de lipsuri materiale extreme, care nu i-ar permite să facă față celor mai elementare nevoi, cum sunt îndeosebi cele de a se hrăni, de a se spăla și de a-și asigura o locuință, și care i-ar aduce atingere sănătății fizice sau mentale sau ar

aduce-o într-o stare de degradare incompatibilă cu demnitatea umană (a se vedea în acest sens Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 21 ianuarie 2011, M.S. S. împotriva Belgiei și a Greciei, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609, punctele 252-263).

- 93 Pragul menționat nu poate, așadar, acoperi situații caracterizate chiar printr-o mare precaritate sau o puternică degradare a condițiilor de viață ale persoanei în cauză, atunci când acestea nu implică lipsuri materiale extreme care plasează respectiva persoană într-o situație de o asemenea gravitate încât să poată fi asimilată unui tratament inuman sau degradant.
- 94 O împrejurare precum cea evocată de instanța de trimitere, potrivit căreia, conform raportului menționat în cuprinsul punctului 47 din prezenta hotărâre, formele de solidaritate familială la care recurg resortisanții statului membru responsabil în mod normal de examinarea cererii de protecție internațională pentru a face față insuficiențelor din sistemul social al respectivului stat membre lipsesc, în general, pentru beneficiarii protecției internaționale în acest stat membru, nu poate fi suficientă pentru a fundamenta constatarea că un solicitant de protecție internațională s-ar confrunta, în caz de transfer către respectivul stat membru, cu o astfel de situație de lipsuri materiale extreme.
- 95 Cu toate acestea, nu se poate exclude în întregime faptul că un solicitant de protecție internațională poate demonstra existența unor împrejurări excepționale care îi sunt proprii și care ar implica faptul că, în caz de transfer către statul membru responsabil în mod normal de prelucrarea cererii sale de protecție internațională, el s-ar afla, din cauza vulnerabilității sale specifice, independent de voința sa și de alegerile personale, într-o situație de lipsuri materiale extreme care îndeplinește criteriile menționate în cuprinsul punctelor 91-93 din prezenta hotărâre, după ce i s-a acordat beneficiul unei protecții internaționale.
- 96 În speță, existența unor curențe în ceea ce privește punerea în aplicare de către statul membru responsabil în mod normal de examinarea cererii de protecție internațională a unor programe de integrare a beneficiarilor unei astfel de protecții nu poate constitui un motiv serios și temeinic de a crede că persoana în cauză ar fi expusă, în caz de transfer către acest stat membru, unui risc real de a fi supusă unor tratamente inumane sau degradante, în sensul articolului 4 din cartă.
- 97 În orice caz, simplul fapt că protecția socială și/sau condițiile de viață sunt mai favorabile în statul membru solicitant decât în statul membru responsabil în mod normal de examinarea cererii de protecție internațională nu este de natură să confirme concluzia potrivit căreia persoana în cauză ar fi expusă, în caz de transfer către acest din urmă stat membru, unui risc real de a suferi un tratament contrar articolului 4 din cartă.
- 98 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la a treia întrebare după cum urmează:
- Dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că intră în domeniul de aplicare al acestuia chestiunea dacă articolul 4 din cartă se opune ca un solicitant de protecție internațională să fie transferat, în aplicarea articolului 29 din Regulamentul Dublin III, către statul membru care, conform acestui regulament, este responsabil în mod normal de examinarea cererii sale de protecție internațională atunci când, în cazul acordării unei astfel de protecții în acest stat membru, solicitantul menționat ar fi expus unui risc serios de a fi supus unui tratament inuman sau degradant, în sensul acestui articol 4, din cauza condițiilor de viață previzibile cu care s-ar confrunta în calitate de beneficiar al unei protecții internaționale în statul membru menționat.
 - Articolul 4 din cartă trebuie interpretat în sensul că nu se opune unui astfel de transfer al solicitantului de protecție internațională, cu excepția cazului în care instanța sesizată cu o cale de atac împotriva deciziei de transfer constată, pe baza unor elemente obiective, fiabile, precise și actualizate în mod corespunzător și în raport cu standardul de protecție a drepturilor

fundamentale garantat de dreptul Uniunii, realitatea acestui risc pentru solicitantul respectiv, din cauza faptului că, în caz de transfer, acesta s-ar afla, independent de voința sa și de alegerile personale, într-o situație de lipsuri materiale extreme.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 99 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

- 1) **Articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul (UE) nr. 604/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 iunie 2013 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid trebuie interpretat în sensul că un solicitant „se sustrage procedurii”, în sensul acestei dispoziții, atunci când se sustrage în mod deliberat autorităților naționale competente pentru efectuarea transferului său, pentru a împiedica respectivul transfer. Se poate prezuma că acesta este cazul atunci când respectivul transfer nu poate fi efectuat din cauza faptului că acest solicitant a părăsit locul de reședință care i-a fost alocat fără să fi informat autoritățile naționale competente cu privire la absența sa, cu condiția să fi fost informat despre obligațiile sale în această privință, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere. Solicitantul menționat își păstrează posibilitatea de a demonstra că faptul că nu a informat aceste autorități cu privire la absența sa este justificat de motive valabile, iar nu de intenția de a se sustrage acestor autorități.**

Articolul 27 alineatul (1) din Regulamentul nr. 604/2013 trebuie interpretat în sensul că, în cadrul unei proceduri împotriva unei decizii de transfer, persoana în cauză se poate prevala de articolul 29 alineatul (2) din acest regulament, susținând că, întrucât nu s-a sustras procedurii, termenul de transfer de șase luni a expirat.

- 2) **Articolul 29 alineatul (2) a doua teză din Regulamentul nr. 604/2013 trebuie interpretat în sensul că, pentru a prelungi termenul de transfer la maximum optsprezece luni, este suficient ca statul membru solicitant să informeze, înainte de expirarea termenului de transfer de șase luni, statul membru responsabil cu privire la faptul că persoana în cauză s-a sustras procedurii și să indice, în același timp, noul termen de transfer.**
- 3) **Dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că intră în domeniul de aplicare al acestuia chestiunea dacă articolul 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene se opune ca un solicitant de protecție internațională să fie transferat, în aplicarea articolului 29 din Regulamentul nr. 604/2013, către statul membru care, conform acestui regulament, este responsabil în mod normal de examinarea cererii sale de protecție internațională atunci când, în cazul acordării unei astfel de protecții în acest stat membru, solicitantul menționat ar fi expus unui risc serios de a fi supus unui tratament inuman sau degradant, în sensul acestui articol 4, din cauza condițiilor de viață previzibile cu care s-ar confrunța în calitate de beneficiar al unei protecții internaționale în statul membru menționat.**

Articolul 4 din Carta drepturilor fundamentale trebuie interpretat în sensul că nu se opune unui astfel de transfer al solicitantului de protecție internațională, cu excepția cazului în care instanța sesizată cu o cale de atac împotriva deciziei de transfer constată, pe baza unor elemente obiective, fiabile, precise și actualizate în mod corespunzător și în raport cu

standardul de protecție a drepturilor fundamentale garantat de dreptul Uniunii, realitatea acestui risc pentru solicitantul respectiv, din cauza faptului că, în caz de transfer, acesta s-ar afla, independent de voința sa și de alegerile personale, într-o situație de lipsuri materiale extreme.

Semnături